

Михайло Валерійович Шепітько

Кафедра кримінального права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

Відділ дослідження проблем кримінального права
НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національна академія правових наук України
Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ВОРОЖІЙ ПРОПАГАНДИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Анотація. У статті аналізується проблема формування кримінальної політики в сфері протидії ворожій пропаганді під час війни. Дане дослідження охоплює різні прояви забороненої пропаганди в Україні, що посягають на основи національної безпеки, громадський порядок та безпеку, а також мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок. Протидія ворожій пропаганді стала чутливою й актуальною проблемою в Україні через її агресивний вплив починаючи з 2014 році (перша російська окупація українських територій) та ще більш відчутний у 2022 році (друга російська окупація українських територій). Ворожа пропаганда під час широкомасштабної агресії та війни стала ще більш небезпечною. Зміна та маніпуляція суспільної думки, розповсюдження неправдивої інформації, нав'язування ворожої ідеології є засобами вчинення агресії, посягання на основи національної безпеки, мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок. Пропагування війни можна визначити як «запрошення» до вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людства та геноциду. До ворожої пропаганди було віднесено колабораційну діяльність (ч. 3 ст. 111–1 КК України), пропаганду війни (ст. 436 КК України), пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436–1 КК України). Автором було звернено увагу на визначення пропаганди та її негативний вплив на громадян. Важливою частиною дослідження стала фіксація історико-правового змісту пропаганди. Також необхідною частиною роботи стала демонстрація зв'язку пропаганди війни з воєнними та іншими міжнародними злочинами. З цією метою було визначено міжнародний характер пропаганди та заходи ООН щодо протидії цьому явищу.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінально-правова політика, інформаційна безпека, цифрова безпека, пропаганда, воєнні злочини

Mykhaylo V. Shepitko

Department of Criminal Law
Yaroslav Muddy National Law University
Kharkiv, Ukraine

Department of Research of Criminal Law Problems
Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems
National Academy of Law Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

FORMATION OF CRIMINAL POLICY IN THE FIELD OF COUNTERACTION TO ENEMY PROPAGANDA DURING THE WAR

Abstract. *The article is devoted to the analyze of the problem of criminal policy formation in the field of counteraction to enemy propaganda during the war. This research covers the massacre of suppressed propaganda in Ukraine, which encroaches on the basis of national security, public order and security, as well as peace, security of mankind and international law and order. Countering enemy propaganda has become a sensitive and pressing problem in Ukraine through its aggressive influx, starting in 2014 (first russian occupation of Ukrainian territories) and even more significant in 2022 (second russian occupation of Ukrainian territories). Enemy propaganda during the large-scale aggression and war has become even more dangerous. Change and manipulation of the common thought, dissemination of false information all over the world, imposition of the enemy's ideology by means of aggression, encroachment on the basis of national security, peace, security of mankind and international legal order. The promotion of war can be seen as the «invitation» to commit war crimes, crimes against humanity and genocide. Collaboration activities (Part 3 of Article 111–1 of the Criminal Code of Ukraine), propaganda of war (Article 436 of the Criminal Code of Ukraine) and propaganda of the communist and national socialist (Nazi) totalitarian regime (Art. 436–1 CC of Ukraine) were named as enemy propaganda. The author paid attention to definition of propaganda and its negative impact on the people. An important part of the research was the fixation of the historical and legal place of propaganda. Another necessary part of the work was the demonstration of the connection between the propaganda of war and war and other international crimes. With this goal, the international nature of the propaganda and the approach of the UN to counter this phenomenon was indicated.*

Key words: *criminal responsibility, criminal policy, information security, digital security, propaganda, war crimes.*

ВСТУП

Кримінально-правова політика в сфері протидії ворожій пропаганді є важливим напрямом діяльності державних органів під час російської воєнної агресії. Кримінальний кодекс України (далі – КК України) тільки окреслює заборону пропаганди в окремих сферах життєдіяльності, що посягає на основи національної безпеки, громадський порядок та безпеку, а також мир, безпеку людства та між-

народний правопорядок. Протидія пропаганді стає ще більш складною й актуальною проблемою в Україні через вплив російської пропаганди, починаючи з окупації АР Крим, частин Донецької та Луганської областей, починаючи з 2014 р. Ще більш агресивною та ворожою політика держави-агресора стала з початку широкомасштабного російського вторгнення до України в 2022 р. російська пропаганда під час війни отримала характер психічного насильства, нав'язуючи ідеологію та формуючи стереотипи, що підбурюють та мотивують до вчинення воєнних злочинів, злочинів проти людства та геноциду.

Наслідком таких агресивних дій у формі ворожої пропаганди має стати сформована кримінально-правова політика України щодо протидії ворожій пропаганді. Слід констатувати, що в Україні відсутня окрема стратегія чи програма для протидії пропаганді в цілому або за її видами. При цьому певні прояви цілеспрямованої діяльності держави проти ворожої пропаганди все ж таки нормативно закріплені в окремих нормативно-правових актах та реалізуються на практиці.

Проблеми дослідження пропаганди були предметом дослідження таких учених як Бернейс Е. [1], Денисюк Ж. З. [2], Дмитрашко С. А. [3], Коруц У. З. [4], Мельцер Н. [5], Хенкернс Ж.-М., Досвальд-Бек Л. [6]. Названі автори досліджували різні аспекти застосованої пропаганди під час війни. Однак дані дослідження лише опосередковано стосувалися кримінальної політики щодо протидії ворожій пропаганді. Тому дане дослідження, враховуючи стан війни та агресивний характер пропаганди, що здійснюється тривалий час ворогом, є актуальним і необхідним. *Метою статті* є дослідження формування кримінально-правової політики в сфері протидії ворожій пропаганді під час війни.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Під час дослідження автор використав комплекс методів наукового пізнання, серед яких діалектичний, формально-юридичний, історико-правовий та порівняльно-правовий. Так, діалектичний метод дозволив продемонструвати еволюцію ворожої пропаганди, яка має різні прояви та інтенсивність залежно від сфери, на яку посягає. Такий «еволюційний» процес дозволив звернутися до історико-правового методу, результатом чого стало відшукування джерел ворожої пропаганди, які вже виявлялися під час нав'язування релігії, ідеологій, розпалювання війни, поширення неправдивих відомостей. Формально-юридичний метод надав можливість відшукати закріплені в КК України форми пропаганди, відшукати мотиви та цілі внесення змін до Кримінального кодексу України. Також важливим став і порівняльно-правовий метод, що проявився у порівнянні існуючих в КК України заборон та їх взаємодію між собою. Це дозволило розмежувати пропаганду війни від суміжних кримінальних правопорушень, включаючи воєнні злочини та злочин агресії.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Кримінально-правова політика в Україні в сфері протидії ворожій пропаганді пов'язується із дією багатьох нормативно-правових актів, які в останній проміж-

ок часу зазнали багатьох змін. Слід зазначити, що застосування норм Особливої частини КК України є неможливим без використання інших законів України, окремих нормативно-правових актів, стратегій та програм.

Зокрема, у Стратегії національної безпеки України 2020 року відзначалася «деструктивна пропаганда». При цьому першою стратегічною ціллю відзначалося серед іншого – протидія дезінформації й інформаційним операціям, пропаганді війни. Досягнення такої цілі планується шляхом виконання завдань: 1) «ужиття заходів щодо запобігання та протидії поширенню дезінформації та деструктивної пропаганди стосовно європейської й євроатлантичної інтеграції України»; 2) «унеможливлення розповсюдження та демонстрації інформаційних та аудіовізуальних продуктів (продукції), проведення гастрольних заходів, що популяризують або пропагують державу-агресора та її органи влади, представників органів влади держави-агресора та їх дії, що створюють позитивний образ держави-агресора, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України, містять заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни...». Сьома стратегічна ціль пов'язується із «розвитком інформаційного суспільства та підвищенням рівня культури діалогу». Досягнення цієї цілі також планується через виконання одного із завдань – «...унеможливлення вільного обігу інформаційної продукції, що містить пропаганду війни, національної й релігійної ворожнечі, формування захищеного суспільства від деструктивного впливу дезінформації та маніпулятивної інформації в інформаційному просторі України, а також в умовах запровадження правового режиму воєнного стану».

У Стратегії кібербезпеки України 2021 року відзначається посилення тенденції «щодо використання кібератак як інструменту спеціальних інформаційних операцій, *маніпулювання суспільною думкою*, впливу на виборчі процеси». Зрозуміло, що в цьому контексті мовиться про розповсюдження ворожої пропаганди, якій необхідно протидіяти. Цією Стратегією передбачаються пріоритети забезпечення кібербезпеки України – «убезпечення кіберпростору задля захисту суверенітету держави та розвитку суспільства; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України в кіберпросторі; європейська й євроатлантична інтеграція у сфері кібербезпеки».

Історія формування кримінально-правової політики в сфері протидії ворожій пропаганді безперечно пов'язується із веденням війни. Однак дослідження історико-правового аспекту поняття пропаганди війни, здійснене У. З. Коруц, демонструє її первинну етимологічну відірваність від воєнних дій та військової справи. У більшості пропаганда пов'язувалася із розмноженням тварин, а пізніше – поширенням католицької віри. І тільки в XIX ст. термін «пропаганда» почав поступово використовуватися у воєнному та політичному значеннях [4, с. 119]. Е. Бернейс акцентує увагу на тому, що сам термін пропаганда не мав негативного відтінку, який з'явився тільки під час Першої світової війни. Він зазначає, що «пропаганда стає злом та заслуговує осуду тільки у випадку, якщо її автори

свідомо та умисно розповсюджують неправду або ж коли їх метою є несхвальна з точки зору блага суспільства дія» [1, с. 17].

У Великій українській енциклопедії С. С. Троян надає наступне визначення пропаганди: «(від лат. *propago* – поширюю) – поширення різних політичних, філософських, наукових, художніх, мистецьких, інших ідей з метою їхнього впровадження в масову свідомість суспільства та активізації масової практичної діяльності населення; систематичні спроби маніпулювання переконаннями, поглядами чи діями інших за допомогою слів, знаків, символів (прапорів, пам'ятників, музики, одягу, жестів, знаків розрізнення, зачісок, зображень на монетах і поштових марках тощо). До пропаганди належать повідомлення, які поширюють для здійснення вигідного впливу на суспільну думку, провокування запрограмованих емоцій та зміни ставлення чи поведження певної групи людей в напрямі, безпосередньо чи опосередковано вигідному організаторам» [7]. У більш ранньому ще радянському Словнику української мови надається більш м'яке визначення пропаганди – «поширення і постійне, глибоке та детальне роз'яснення яких-небудь ідей, поглядів, знань» [8, с. 246].

Такі визначення пропаганди наближують до її розуміння як форм психологічного впливу та за умови постійного нав'язливого й агресивного повторення неправди – психічного насильства, що створює нову суспільну маніпулятивну позицію й може призвести до існування «паралельної реальності». Очевидно, що пропаганда війни спрямована на пояснення суспільству, що війна є позитивним, логічним і потрібним у даний проміжок часу явищем, приносить користь і розвиток членам суспільства та державі.

У своєму історико-політичному дослідженні стратегії впливу на масову свідомість у націонал-соціалістичній Німеччині С. А. Дмитрашко наголошує, що «міністр пропаганди Й. Геббельс розробив комплекс пропагандистської роботи з різними прошарками населення, приділяючи особливу увагу роботі з молоддю й підлітками, тобто з тими, хто народився в 1910–1930-х роках. Розбудовуючи систему пропаганди, Геббельс створював структурні підрозділи, що працювали зі всіма прошарками, але підкреслював, що пропаганда має плануватися і реалізовуватися з одного владного центру» [3, с. 16].

На сьогодні термін «пропаганда» відоме законодавцю України, оскільки в КК України цей термін використовується в різних формах і з різними цілями. Форми пропаганди проявляються через: 1) колабораційну діяльність, ч. 3 ст. 111–1 КК України (з 2022 р.); 2) жорстоке поводження із тваринами, ст. 299 КК України (з 2021 р.); 3) ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, ст. 300 КК України (від ст. 66 КК України 1960 р.); 4) пропаганду війни, ст. 436 КК України (від ст. 63 КК України 1960 р.); 5) пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, ст. 436–1 КК України (з 2014 р.). Пряме визначення «пропаганді» кримінальне

законодавство не надає, але слід констатувати, що його поняття пов'язується із певним розповсюдженням інформації та публічними закликами до вчинення певних дій. За чинним кримінальним законодавством ці суспільно небезпечні діяння посягають на достатньо різні об'єкти: 1) основи національної безпеки; 2) громадський порядок та безпеку; 3) мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок. Однак не всі форми пропаганди, які згадуються в КК України можна назвати ворожою. На нашу думку, до ворожої пропаганди можна віднести: 1) колабораційну діяльність, ч. 3 ст. 111–1 КК України 2) пропаганду війни, ст. 436 КК України; 3) пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, ст. 436–1 КК України.

Особливістю регулювання кримінально-правової протидії ворожої пропаганді є те, що цей термін у чинному КК України не є новим. Слід відзначити, що до чинного КК України відбулося часткове текстуальне перенесення окремих злочинів, пов'язаних із пропагандою з попередніх кримінальних кодексів – це пропаганда війни («пропаганда війни, в якій би формі вона не велася», із ст. 63 КК України 1960 р.) та порушення національної й расової рівноправності («пропаганда або агітація з метою викликати расову чи національну ворожнечу або розбрат, а так само пряме чи посереднє обмеження прав або встановлення прямих чи посередніх переваг громадян залежно від їх расової або національної приналежності», із ст. 66 КК України 1960 р.). При цьому слід відзначити відмову українського законодавця в чинному КК України від такого злочину як «антирадянська агітація і пропаганда» (ст. 54–10 КК України 1927 р., ст. 62 КК України 1960 р.), що підкреслює історичні, ідеологічні та політичні зміни в суспільстві.

Натомість з 2014 р. чинний КК України починає поступово змінюватися, частіше використовуючи термін «пропаганда». Цікавим є те, що в 2014 р. поява кримінального правопорушення «пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів» пов'язується із змінами в суспільстві та державної ідеології та є фактичним відображенням антикомуністичного, антинационал-соціалістичного та євроінтеграційного вектору розвитку України. У 2022 р. вже з початком широкомасштабної російської агресії проти України логічно стала поява кримінального правопорушення «колабораційна діяльність», що також певним чином сприяла протидії пропаганді в закладах освіти з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України.

Дослідження особливостей формування кримінально-правової політики в сфері протидії ворожій пропаганді дасть змогу її відкоригувати, змінити й ефективно протидіяти цьому явищу. Важливим при цьому стає дослідження нормативно-правових актів, за допомогою яких вносилися зміни до КК України та/або які є допоміжними в застосуванні кримінально-правових норм (надають тлумачення окремим ознакам складів кримінальних правопорушень).

Ураховуючи поступове розповсюдження радянської та комуністичної ідеології в державі-агресора, утвердження авторитарного (тоталітарного) режиму в росії логічною виглядає поява в 2014 р. ст. 436–1 КК України. Важливо, що ця норма в Особливій частині КК України з'явилася як відповідь на агресивну російську політику та її ворожу пропаганду, яка в цей період часу здійснила окупацію АР Крим, частин Донецької та Луганської областей України. Також «пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів» (ст. 436–1 КК України) виглядає певним антиподом «антирадянською агітації і пропаганді» (ст. 54–10 КК України 1927 р., ст. 62 КК України 1960 р.).

У статті 2 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 № 317-VIII, що має прямий зв'язок та згадку у ст. 436–1 КК України, надається визначення пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів як «публічного заперечення, зокрема через медіа, злочинного характеру комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років в Україні, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму, поширення інформації, спрямованої на виправдання злочинного характеру комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, діяльності радянських органів державної безпеки, встановлення радянської влади на території України або в окремих адміністративно-територіальних одиницях, переслідування учасників боротьби за незалежність України у XX столітті, виготовлення та/або поширення, а також публічне використання продукції, що містить символіку комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів».

З початком широкомасштабної російської агресії проти України Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 № 2108-IX було передбачено відповідальність за «здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню й утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти» (ст. 111–1 КК України). Протидія цій формі ворожої пропаганди має важливе значення, оскільки під її впливом знаходяться здобувачі освіти на окупованих територіях України, що в перспективі може привести до формування паралельної реальності на цих територіях та дозволить ствердитися окупаційній владі, здійснити вербування до окупаційної армії, тощо.

З початку російської агресії проти України, з 24 лютого 2022 р. по 21 жовтня 2023 р. було зареєстровано 66 кримінальних проваджень за ознаками пропаганди війни (ст. 436 КК України) [9]. За цими ж даними у 2022 р. було зафіксо-

вано повідомлень про підозру 21, обвинувальних актів – 16; у 2023 р. повідомлень про підозру – 18, обвинувальних актів – 15. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень було постановлено 20 вироків за ст. 436 КК України в період 2022–2023 рр. Ще 4 вирокі було постановлено в період 2019–2021 рр.

Пропаганда війни в Україні розуміється як «публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів» (ст. 436 КК України). На нашу думку, пропаганда також є ворожою, оскільки заборона, передбачена в КК України демонструє її характер «розв'язування воєнного конфлікту», «агресивної війни». Саме тому пропагандою війни не може бути пропаганда відбиття агресії, відновлення територіальної цілісності, деокупація територій, тощо.

Пропаганда війни не визнається воєнним злочином або злочином проти людяності, тому не знайшло окремого відображення в Женевських конвенціях ООН та Римському статуті Міжнародного кримінального суду. Однак необхідним міжнародним актом у протидії пропаганді війни вважається Резолюція Генеральної асамблеї ООН «Заходи, які мають бути прийняті проти пропаганди та підпалювачів нової війни» від 03.11.1947 Генеральна асамблея ООН при цьому одноголосно:

«1. Засуджує будь-яку форму пропаганди, що ведеться в будь-якій країні, що має на меті або здатну створити або посилити загрозу миру, порушення миру чи акт агресії.

2. Пропонує урядам усіх членів Організації вжити відповідних кроків, які допускаються їх основними законами, для:

а) сприяння, всіма наявними в їхньому розпорядженні засобами інформації та пропаганди, дружніх відносин між державами на основі цілей та принципів Статуту;

б) заохочення розповсюдження всієї інформації, призначеної для вираження безперечного бажання миру всіма народами.

3. Доручає передати реальну резолюцію майбутньої Конференції з питань свободи інформації».

На нашу думку, не можна відкидати очевидний зв'язок пропаганди війни та воєнних злочинів. Так, у довідковому виданні «Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс» Н. Мельцера, виданого під егідою Міжнародного Червоного Хреста наголошується, що окупаюча держава не може використовувати пропаганду, спрямовану на добровільний вступ до окупаційних сил [5, с. 287]. Також у ст. 51 Конвенції про захист цивільного населення під час війни вказується, що «окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах».

У I додатковому протоколі до Женевських конвенцій зазначається, що сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх практично можливих заходів для

того, щоб діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях, і, зокрема, сторони утримуються від вербування їх у свої збройні сили. При вербуванні із числа осіб, які досягли п'ятнадцятирічного віку, але яким ще не виповнилося вісімнадцяти років, сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть віддавати перевагу особам старшого віку. А вже в II додатковому протоколі до Женевських конвенцій також вказується, що «діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не підлягають вербуванню у збройні сили або групи, і їм не дозволяється брати участь у воєнних діях». При цьому нічого не зазначається про заборону пропаганди служби в окупаційній армії. Серед звичаїв ведення війни також відзначається, що «діти не повинні вербуватися у збройні сили або збройні угруповування» (норма 136) [6, с. 617].

Таким чином, можна зробити висновок, що пропаганда війни є формою ворожої пропаганди та близьким кримінальним правопорушенням до воєнних злочинів. Разом із цим пропаганду війни не можна віднести до воєнних злочинів. Цікаво те, що Офіс Генерального прокурора до списку підозрюваних магістральної справи «24 лютого» включив 23 «розпалювачів війни та пропагандистів Кремля» [9]. Таким чином, Офіс Генерального прокурора відніс пропагандистів кремля до категорії підозрюваних осіб за ст. 437 КК України «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни». Цей злочин є наближеним до «злочину агресії» у розумінні Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Тому здійснювана ворожа пропаганда в залежності від її масштабності може бути в механізмі вчиненого злочину агресії.

ВИСНОВКИ

Дане дослідження акцентує увагу на формуванні кримінально-правової політики в сфері протидії ворожій пропаганді під час війни шляхом віднесення окремих кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, воєнних злочинів, злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку до проявів ворожої пропаганди. Важливим акцентом дослідження стало використання Стратегії інформаційної безпеки та Стратегії кібербезпеки України, які ще до початку широкомасштабного вторгнення розпочали плановану протидію ворожій пропаганді.

До ворожої пропаганди було віднесено колабораційну діяльність (ч. 3 ст. 111–1 КК України), пропаганду війни (ст. 436 КК України), пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436–1 КК України). Дослідження історико-правових особливостей появи ворожої пропаганди як окремих кримінальних правопорушень у КК України продемонструвало ідеологічні зміни й утвердження векторів антикомуністичного, антинационалістичного, євроінтеграційного та євроатлантичного розвитку України.

Кримінально-правова політика в сфері протидії ворожій пропаганді під час війни має важливе правове значення, оскільки її реалізація впливає на утверджен-

ня України як незалежної, демократичної та правової держави. Нейтралізація ворожої пропаганди та притягнення до кримінальної відповідальності винуватих осіб за її допущення ворогом під час війни дозволяє зменшити психологічний вплив та психічне насильство спрямоване проти суспільства та її членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Бернейс Е. Пропаганда. Київ : Сварог, 2021. 128 с.
- [2] Денисюк Ж. З. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. Т. 32(71). №2. С. 46–51.
- [3] Дмитрашко С. А. Стратегія впливу на масову свідомість у націонал-соціалістичній Німеччині. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Вип. 2(38). С. 12–17.
- [4] Коруч У. З. Поняття пропаганди війни: історико-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. №4 (1). С. 118–121.
- [5] Мельцер Н. Международное гуманитарное право. Общий курс : справочное изд. Женева : Международный Комитет Красного Креста, 2016. 419 с.
- [6] Хенкернс Ж.-М., Досвальд-Бек Л. Обычное международное гуманитарное право. Нормы / пер. с англ. МККК, 2006. Т. 1. 874 с. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/assets/files/other/customary.pdf>
- [7] Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/>
- [8] Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол. : І. К. Білодід (гол.) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 8 : Природа-Ряхтливий / ред. тому: В. О. Винник [та ін.]. 1977. 927 с.
- [9] Сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/>

REFERENCES

- [1] Bernays, E. (2021). *Propaganda*. Kyiv: Svarog.
- [2] Denisyuk, Zh.Z. (2021). Propaganda and counter-propaganda in the context of state information policy strategies. *Scientific notes of TNU named after V. I. Vernadskyi. Series: Public administration*, 32(71), 2, 46–51.
- [3] Dmytrashko, S. A. (2018). The Strategy of Influence on Mass Consciousness in National Socialist Germany. *Bulletin of NTUU «KPI». Politology. Sociology. Right*, 2(38), 12–17.
- [4] Koruts, U. Z. (2019). The concept of war propaganda: historical and legal aspect. *South Ukrainian legal journal*, 4(1), 118–121.
- [5] Meltzer, N. (2016). *International humanitarian law. General course: reference ed.* Geneva: International Committee of the Red Cross.
- [6] Henkerns, J.-M., & Doswald-Beck, L. (2006). *Usual international humanitarian law. Norms*. ICRC, 1. Retrieved from <https://www.icrc.org/ru/doc/assets/files/other/customary.pdf>
- [7] *The Great Ukrainian Encyclopedia*. Retrieved from <https://vue.gov.ua/>
- [8] *Dictionary of the Ukrainian language (1970-1980)*. In 11 vol. Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, Institute of Linguistics. named after O. O. Potebny. In I. K. Bilodid (head [and oth.]. (Ed.). Kyiv: Nauk. opinion. 8: *Nature-Rakhhtlyvy*. (1977). In V. O. Vinnyk [and oth.]. (Ed.).
- [9] *Website of the Prosecutor General's Office*. Retrieved from <https://gp.gov.ua/>

Михайло Валерійович Шепітько

Доктор юридичних наук, професор

Професор кафедри кримінального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального права

НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса

Національна академія правових наук України

61024, вул. Пушкінська, 49, Харків, Україна

Mykhaylo V. Shepitko

Doctor of Law, Professor

Professor at the Department of Criminal Law

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Leading Researcher Department of Research of Criminal Law Problems

Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems

National Academy of Law Sciences of Ukraine

61024, 49 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Шепітько М. В. Формування кримінально-правової політики в сфері протидії ворожій пропаганді під час війни. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. № 1. С. 234–244.

Suggested Citation: Shepitko, M. V. (2024). Formation of Criminal Policy in the Field of Counteraction to Enemy Propaganda during the War. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 31 (1), 234–244.

Стаття надійшла / Submitted: 29/12/2023

Доопрацьовано / Revised: 29/01/2024

Схвалено до друку / Accepted: 28/03/2024